

Joško Božanić

Komiža

PERUŠĆE BESID

Perušće besid
Besida obo besidi
kû tu mǒre znât
kû tu mǒre rěć
kûl 'vi škûj putûje
kûl 'vi brûd omice
u kojê tu sũnce
svoje stãraške jǒci
upire?

Beside nĩ
i bǒje bi bilo mucât
kal bi se mǒglo mucât
kal bi se mǒglo surgât
ma ni tẽga konopã
ma ni te surgadĩne
kojo bi mǒgla
do lnã vrĩmena
dostãt.

Něbo u mastĩlcu vodẽ

Svũ je něbo is õblocima
u mastĩlac vodẽ stãlo
a za jũho ol mastĩlca
Pẽpe se je mǒli
u strohũ ćapõl
da ne bi krǒz vodu
ũ nebo propõl

jer nīkal za nīkal
vej ne bī dostōl
ako se za jōblok
ne bi agranpōl.

Kal je vrīme fermālo

Ujedōnput je vrīme fermālo
i sūnce se nāsril neba inkantālo
i jo son cūl
u sārceu ti je zakantōl carcēj
a mōre
vēliku žūtu caklò
se je razbīvālo
obo žōlò
i ol tēga kōnta
u mēni se ništo natakālo
svē su se rīci zamorsīle
i jo son zōbīl
ca bi tukālo
ma da nismō ù more skocīli
bīsmo izgorīli.

A cō

A cō
ako zakocō
a cō
ako zadije
ako se razbīje
a cō?

A cō
ako vītar forcō
a cō
ako kūlaf dvīne*
ako lōnp ošīne
a cō?

A cō
ako se kōgo' ispancō
a cō
ako se kōmu ūža zamōrsi

---

* ako kulaf dvine — ako se oblaci dignu na horizontu (gl. dvinut je ovdje neprelazan)

ako se kòmu sòn izvõrši
a cõ?

A cõ
ako sïdro zaraskõ
a cõ
ako mïsec istecè
ako rïba utecè
a cõ?

A cõ
ako se perikulõ
a cõ
ako se bõrka porïne
ako se rïba ne dvïne
a cõ?

A cõ
ako nevêra dognõ*
a cõ
ako mõre nagõrne
ako se brûd izvõrne
a cõ?

A cõ
ako vrïme rebaltõ
a cõ
ako zãbare pasãju
ako drûgi ofangãju
a cõ?

A cõ
ako se izgõsi ferõl
ako kurênt
ako vïtar
ako fortunõl
a cõ
ako sïdro
ako zaraskõ
ako nevêra
ako dognõ
a cõ
ako mïsec
ako istecè
ako rïba
ako utecè

---

* nevera dogno — nevera goni (gl. dognat je ovdje neprelazan)

ako ũža
ako se zamōrsi
ako sōn
ako se izvōrši
a cō?

A cō
ako te mōre pogucō
a cō
ako te nevēra izi
ako te věj nī
a cō?

A cō
ako nī cō?!*

Svītu mŭj ca smō 'vo dōškoli

U jīme Oca
i Sīna
i Dŭha
svētega
āmen
svītu mŭj
ca smō 'vo dōškoli!
Svāko jŭtro vapōr trŭbi*
svāku vēc̄er zvōno brēc̄o*
jelnā svīcā za drŭgun se zgōsi
jelnā kŭca za drŭgŭn umŭkne.

I kŭda da nīkal nīkur
nī pasōl ovun strōdun
sa kašētun sardēl na škīna u svanŭcē
sa maštīlon vodē na tēnpla u pŭlnē
i kŭda da nīkal nīkur nī
škrōkoja ucinīl
kŭda da nīkal nīkur
nī gonīl
ovun strōdun kēnje i mŭlē
tovāre i mazgē
sa pīzon pensirā
i gnjōja

---

* ako ni co — ako se ne može ništa učiniti

* vapor trubi — prilikom odlaska u tuđinu ljudi brodskom sirenom pozdravljaju svoje rodno mjesto

* zvono breco — način zvonjenja kojim se oglašava smrt

i šavùre
i maštã...
Dê
ãca de!
ali nê...
pòsri' stròde
sal restè cicêj.

Dûnkoo
Iveee
Vicêncooo
kãku će 'vo vríme
ca vôn se parí
je 'vo dûlnju vríme*
òli je južín?
Priko škòja
míšodu se vîtri
ma níkur da izòjde na ponístru
oli na sulòr
da se pùl neba obãzdre
i da mi recê
òkle vîtar pùše
i hòće 'vo dòž.

Níkur se vej u vríme ne intendí
ma mi se parí
da je 'vo vríme ol partênce
ure su se namotãle
i bòva non je u karmù
ma se 'vo nesrîcnjih
navršãcenih rûk
jòš za zêmju
i stíne darzí
i cêko zòlnji šijûn
da izgòsi sviçù
i zalòse zvûn.

Covík finí i vèj ga ní

Covík finí
i vèj ga ní
a nãvar kùće sùnca gorí
i zvûn zvoní
zvoní...

---

* dûlnju vríme — zajednički naziv za vjetrove koji pušu iz smjerova od sjevera do sjeverozapada

Ostanu dvi-tri stõre
zakãrþjene vrĩce
jakãta
motĩka
õglov
i samõr
i pe-šest lipih ricĩh ...
a po bãrdih stĩne
jelnẽ nãvar drũgih
nastivõne stĩne
a zõc je tukãlo
tu vej nĩkur nẽ zno
carnjẽne kãrvi
carnjẽne zemjẽ
napĩt se nẽce žẽlno jũsta
utornĩli su u jũdĩma ũgnji
usãhli su kũda potucẽni hrẽbi
u cõrnu fõšu
pol cemprĩse ol kopolõnte ...

Jelnẽ nãvar drũgih
nastivõne stĩne
jelnẽ nãvar drũgih
nastivõne rũke
ruke is Põlhuma
iz Sinõvo' Dũlca
ruke iz Kumprĩsa
ruke iz Blišcõvca
ruke iz Bonõva
ruke iz Kostĩrne
ruke iz Baršcãna
iz Carnjẽnih Stĩnjok
ruke ol motĩke
ruke ol jutĩke
po noĩ se dvĩžu
iz trũdne postẽje
da prĩvale dvĩnu
da napõje žĩvu
da fõše privãrzu
da navãrzu lõze
da stĩne primẽcu ...

jerbo nĩkur nẽce
a bila bi šcẽta
da rẽstũ kupĩne
di su rẽsli jũdi.

Burba Tûme

òlka' je pokûjnu Domînu sprogodîl
tovôr mu je jedîni rãzgovur bîl
is njîn se je kôrôl
kal bi mu dešpetôl
ili mu lazanjôl
kal bi mu pîz dognôl.

Bûrba Tûme je bîl tãki covîk
covîk od lavûra
i ni pûno hãjol za pantomîne
i svî su govorîli
da nî bilo Domîne
ne bi se znãlo
ku jê tovôr
a kû gospodôr.

Ol nedîje bi ga Domîna tírola u pajíz
ûme jûde
da bûde kako i drûgi svît
a un bi tovãra osedlôl
i za poslên holcôl
a kal bi ga u pãšu zavrotîl
burba Tûme je zô nje trovû brôl
a tovôr bi
figûra pôrka*
somo ùsi cûlîl
i na lutînu se navonjovôl ...

A sal je sve finîlo
za dvostîpet mijôrih
Brocãnima je tovãra prôdol Starjî
i pul Jamèrik is famîjun holcôl
i još je rëkal kal je vapôr trubîl:
Stôri, ne 'badôj
vej nîmos za kôga lavurât
ni trovû brât
lîpo pocijî
i nemûj se pûno mortifikât
a mî cemo ti dîgod
koji dòlor iz Jamèrik
u kuvêrtu poslât ...

Nikur në zno
ca tu burba Tûme sonsôbon prôvje
svaku jûtro pri nëgo súnce istíce
kal iz vriçun na rãme
u bãrdo grê

* figura porka — jedna psovka

i kal se vróco
is vričun nozũmine tróskota i tutuvíce
i komũ tu govori: Dê
kal je tovôr prefín na drũgemu škojũ
i komũ tu samôr nacínjo
i komũ tu berê trovũ . . .

A po pajizũ se prôvje
da je burba Tũme rebanbĩl
da je isal na kvasĩnu*
i da vej nê zno kakô se zovê
i
i bôže mi prostĩ
da kũda tovôr rovê

Šjor Vĩce

U barbiriju je zaškripãla katrĩda
tu je šjor Vĩce nõgu pripomĩstil
a ondã je u cũdu ocolê kalôl
i priko fôjih u zãrcelo vĩdil
kãko se je inbrojôl
probijêni balũn sũnca
u studênin pãrstima stabôl
i po rĩvi se je obazdrĩl
ne bi kôga adoóôl
a onda je jôpet ocolê natãkal
i fũj privoltôl
jêrbo nĩnder nĩkoga nĩ
svãk je nĩkud omãkal
kũda da je pòmor cĩli pajiz
i jôpet je mãlo
u zãrcelo glêdol
kakô se
carnjêno kôr sũnca
cĩdi niz mũrvu
na saliz.

Kal skũj putũje

Pô svu zĩmu jôrbuli se lósu
i môre dunjĩ
po kantũnih zvĩzju vĩtri
lantĩne škrĩpju

---

* isal na kvasinu — skrenuo umom

i škûre kmîcu
a covîku se cinî
da je nînder nîkur
nikû cimû odrišîl
i cili škûj da se je nîkud opuťîl
i da svê tu nînder nîkako putûje
i bārda
i dûlci
i kûće
i jûdi
cemprîsi
i grêbi
tovâri
kolûne
jôrbuli
i kanpanêli
da se je svê tu nînder nîkako zagnâlo
i da se vej nî co fermât ...

A more sve dûbjin govôri glôson
i sve žêšće šavûru sôrce po žolîma
i covik nê zno je tû cûl
òli mu se ucinilo
da u glôsu môra
glôs vrîmena cûje
ca ù more je odôvna
bîlo potenîlo ...

Odrišîla se je cîma
i vêj je nî cò vezât
a svîť se priko parapêta
po kulfû ozîre
hòće di krâja avistât
ma nînder krâja
tarmuntôna je zamâkla za gorûn
a nîkur nê zna ròtu
ni dî je prôva
ni dî je temûn ...

A da će cûkar poskupîť
govôri se po pajîzu
i jûli
i krûh
i frementûn
i da se vêj ne môre
da svê je pritîskla silnô skupočâ
a môlo Marjûlova
ca njun je mâti ol Konâtinih iz Môle Bondê

da je jòpet
ostála nosečã.

Ucëri

da je Marjëta Vinculëta

ispri' mûža utëkla

i da mu je pokrõla svë

a sinuë

da je nikur pokûjnega Matëjota vïdil na peškarlju

kako svïtu prõvje

svojë grûbe snë...

Põ svu zïmu jõrbuli se lõsu

i mõre dunjï

triskãju jûga

zvïžju tarmuntõne

štrãpju garbinõde

mõce levantõre

i cijadïnu se cinï

da ÷e mïsto tukãt

õlma ucinït

oli se ol svëga tëga probudït

i kûda covïk

zaspãt.

Stïne rûke vïtri i besïde

Priko škõja sũnce

za sũncen putũje

i vãvik smo bližje

i vãvik smo tũje

tucedũ 'lerõji

rebatijũ bõte

tarmãju se stïne

rûke

vïtri

i besïde

a zemjã pokrije

sve trudë

nevõje

tarpjënjo

kapriëe

dešpëte

i jïd

sve zemjã pokrije

sve ca iz nje nice

u pãmeti zõgnje

per ùšëe besïd.

Rječnik

- aca — povik kojim se tjera tovarna stoka
adoćat — ugledati, spaziti
agranpat se — grčevito se uhvatiti
avistat — ugledati, spaziti
barbirija — brijačnica
bota — val
bova — vjetar
brecot — zvoniti tako da bilo zvona tuče uvijek u istu stranu
burba — barba
caklo — staklo
carcej — cvrčak
cicej — čičak
cijadin — čovjek, čeljade
cima — kraj konopa
co — što
ćapat — uhvatiti
de — povik kojim se tjera tovarna stoka
dešpet — inat, prkos
dešpetat — inatiti se, prkositi
dostat — do-stati, stati do (dna), doprijeti do dna
dož — kiša
fermat se — zaustaviti se
forcat — pojačati
fortunol — olujno more
frementun — kukuruz
fuj — novina, list (stranica)
holćat — otići
inbrojat se — zamrsiti se
inkantat se — ukočiti se, umiriti se u nedoumicu
intendit se — razumjeti se u nešto
is — sa
ispancat se — dirati se u nešto ili u nekoga
izist — pojesti
jid — ljutnja
juli — ulje
južin — lagano jugo
kalat — skinuti
kampanel — zvonik
kanat — pjev
kantun — ugao
rašeta — sanduk za ribu
katrida — stolica
kenja — magarica
koluna — kamen na obali koji služi za privezivanje brodova
kor — krv
korat se — svađati se

kroj — kraj, obala, kopno
 kuda — kao
 kulaf — pučina, horizont
 kurent — struja (morska)
 lantina — duga motka okomita na jarbol, služi za privezivanje donjeg dijela jedra
 lazanjat — ugađati, laskati
 'leruj — sat
 levantora — vrijeme kada puše istočnjak (levant), kišovito vrijeme
 lohat se — njihati se
 ionp — munja
 lutina — balega
 mast — mošt
 mastil(ac) — vedro
 mijor — hiljada
 mortifikat se — mučiti se
 mul — mula
 nacinjat — krpiti
 natakat se — zapaliti se
 navrašćen — naboran
 nevera — oluja na moru
 nikur — nitko
 nikur — netko
 ninder — nigdje
 ninder — negdje
 non — nama
 nozumina — vrsta trave
 obadat — mariti
 obo — o
 ofangat — uloviti mnogo ribe, toliko mnogo da ima i blata (fonga) od ribe
 olka' — otkad
 olma — odma
 pajiz — grad
 pantomina — tričarija, sitnica, ali i šala, neozbiljnost
 parapet — lukobran
 parit se — činiti se
 partenca — odlazak
 pasat — proći
 pensir — briga
 perikulat — riskirati, izlagati se opasnosti
 perušće — suho, trulo lišće
 peškarija — ribarnica
 piz — teret
 pogucat — progutati
 prefin — čak
 pripomistiti — premjestiti
 privoltat — preokrenuti
 provjat — pričati
 pulne — podne
 rebaltat — preokrenuti, baciti
 rebanbit — podjetinjiti
 rebatit — odbijati
 rota — smjer, kurs
 rovat — njakati
 ruk — gen. pl. od ruka
 saliž — pločnik
 sorkat — srkati
 sprogodit — sahraniti
 stroda — ulica
 sulor — terasa
 surgadina — sidreni konop

surgat — usidriti
 šavura — šljunak
 šijun — orkanski vjetar
 škina — leđa
 škrokoj — korak
 škuj — otok
 šrapot — prskati vodom
 tarmat se — trti se, mrviti se, krnjiti se međusobno
 templa — sljepoočice, moždani, glava
 temun — kormilo
 triskat — bjesniti, tući, razbijati
 troskot — vrsta trave
 tuje — dalje
 tukat — morati
 tutuvica — vrsta trave
 uceri — jučer
 ume — među
 uža — uže
 vapor — parobrod
 vavik — uvijek
 vej — već
 zabara — neprimilika
 zadit — zapeti
 zagnjit — sagnjiti
 zakantat — zapjevati
 zakocat — zakačiti
 zalohat — zanjihati
 zaraskat — zapeti za dno, kad se sidro ukliješti na dnu tako da se ne može izvući
 zavrotit — staviti životinju na pašu
 zobit — zaboraviti

Napomena

Ove su pjesme pisane komiškim govorom koji u vrijeme svoje agonije oživljuje tek u pismenosti. No, fonetska specifičnost ovoga govora nije se iz tehničkih razloga mogla adekvatnije grafijski predočiti. Komiški cakavizam, kao i cakavizam uopće, karakterizira reducirani konsonantski inventar, tako da glasova [dž], [d], [lj] i [č] uopće nema, a [s] i [š] te [z] i [ž] zamijenjeni su mekšim glasovima [ś] i [ž]. U tekstu su ti glasovi grafijski restituirani kao s/š, odnosno z/ž s obzirom na njihov izgovor u hrvatskom književnom jeziku ili, ako se nalaze u riječima stranog porijekla koje nisu adaptirane u našem jeziku, prema njihovom izgovoru u dotičnom stranom jeziku.

U komiškome govoru glasovi [i] i [u] izgovaraju se neobično reducirano pod kratkosilaznim akcentom i u kratkim nenaglašenim slogovima. Mjesto njihova izvora je pomaknuto prema centru usne šupljine, a i prilično su otvoreniji od glasova [i] i [u] u književnom jeziku, što onda rezultira značajnom kvantitativnom redukcijom koja je nužna kompenzacija za otvoreniju realizaciju. Prilikom izgovora usne su neutralno otvorene. Također napominjem da sam, u nastojanju da što primjerenije predstavim foničku sliku komiškog govora, koji put ortoepski kriterij pretpostavio ortografskom.